

## АНОТАЦІЯ

**Коба Л.М. Соціальна робота закладів загальної середньої освіти як засіб профілактики правопорушень підлітків.** – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 23 – соціальна робота за спеціальністю 231 – Соціальна робота. Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтава, 2026.

Дисертаційну роботу присвячено проблемі організації соціальної роботи закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) як засобу профілактики правопорушень підлітків.

У Вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання; представлено методи дослідження; розкрито теоретичні засади, висвітлено наукову новизну й практичне значення дисертації; подано відомості про апробацію та впровадження отриманих результатів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше* в процесі науково-дослідницької роботи виявлено особливості використання соціальної роботи як засобу профілактики правопорушень підлітків; *визначено* логічну залежність ефективності профілактичної діяльності закладів загальної середньої освіти і ступеня використання в цьому процесі соціальної роботи як засобу; *набули подальшого розвитку* форми й методи організації соціальної роботи закладів загальної середньої освіти у контексті профілактики правопорушень підлітків.

Встановлено, що проблема профілактики правопорушень серед підлітків є складним міждисциплінарним явищем, яке вимагає комплексного підходу з урахуванням соціальних, психологічних, педагогічних і правових чинників. Аналіз наукових джерел засвідчив, що правопорушення підлітків доцільно розглядати не лише як юридичний факт, а як соціально зумовлений процес, пов'язаний із особливостями соціальної ситуації розвитку, впливом сім'ї, шкільного середовища та ширшого соціального контексту. Це обґрунтовує

необхідність превентивної діяльності, спрямованої на раннє виявлення ризиків і формування захисних соціальних ресурсів.

Обґрунтовано місце соціальної роботи в системі профілактики правопорушень серед підлітків та доведено її системоутворювальну роль у межах закладів загальної середньої освіти. Визначено, що соціальна робота виконує інтегративну, координаційну та превентивну функції, забезпечуючи узгодження дій різних суб'єктів профілактики, поєднання рівнів первинної, вторинної та третинної профілактики та наступність профілактичного впливу. Систематизація напрямів, форм і методів соціальної роботи з підлітками, сім'єю та шкільним середовищем дозволила розглядати соціальну роботу ЗЗСО як цілісну систему профілактичного впливу, здатну реагувати на різні рівні соціального ризику.

Здійснено теоретичне обґрунтування технології соціальної роботи ЗЗСО як засобу профілактики правопорушень підлітків. Уточнено поняття технології соціальної роботи та визначено її відмінність від моделей, програм і методик, що дозволило підкреслити її процедурний, керований і відтворюваний характер. Обґрунтовано принципи та методологічні засади технології, зокрема гуманістичну та правозахисну спрямованість, системність, превентивність, індивідуалізацію, ресурсну орієнтацію, партнерство, середовищний і міжвідомчий підходи.

У ході дослідження визначено структуру та процедурну логіку реалізації технології соціальної роботи ЗЗСО, що охоплює послідовні етапи діагностики, планування, реалізації, моніторингу та корекції профілактичної діяльності. Систематизовано інструментарій реалізації технології та обґрунтовано критерії її результативності, які дозволяють здійснювати комплексне оцінювання змін на індивідуальному, сімейному та середовищному рівнях. Визначено умови ефективності впровадження технології, пов'язані з кадровим, організаційним, методичним, середовищним, міжвідомчим і етичним забезпеченням соціальної роботи в школі.

Здійснено експериментальну перевірку ефективності технології соціальної роботи загальноосвітньої середньої школи як засобу профілактики правопорушень підлітків. Проведення констатувального, формувального та контрольного етапів соціально-педагогічного експерименту дало змогу комплексно оцінити вихідний стан, динаміку змін і кінцеві результати формування правомірної поведінки підлітків за когнітивним, мотиваційно-ціннісним і поведінковим критеріями.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили, що переважна більшість підлітків експериментальної та контрольної груп перебувала на низькому та середньому рівнях сформованості правомірної поведінки, тоді як частка учнів із високим рівнем була незначною. Практично однаковий розподіл рівнів у групах підтвердив їхню початкову однорідність і створив необхідні методологічні передумови для проведення формувального етапу експерименту.

У процесі формувального етапу було впроваджено розроблену технологію соціальної роботи ЗЗСО, що передбачала системний, середовищний і ресурсний підходи до профілактики правопорушень, інтеграцію соціально-педагогічних, просвітницьких, превентивних і корекційно-розвивальних заходів, а також активне залучення ресурсів шкільного середовища та соціального оточення підлітків. Реалізація технології забезпечила цілеспрямований вплив на когнітивну, мотиваційно-ціннісну та поведінкову сфери особистості підлітків експериментальної групи.

Результати дослідно-експериментальної роботи переконливо підтвердили ефективність технології соціальної роботи загальноосвітньої середньої школи як засобу профілактики правопорушень підлітків та засвідчили досягнення мети й завдань другого розділу дослідження.

*Ключові слова:* соціальна робота, заклади загальної середньої освіти, підлітки, профілактика правопорушень, правомірна поведінка, технологія соціальної роботи.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ:

*Статті в наукових фахових виданнях України:*

1. Коба, Л. М. Технологія соціальної роботи закладу загальної середньої освіти з профілактики правопорушень підлітків: структура та механізми реалізації. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2026. № 2. С. 210–215.

2. Коба Л.В. Соціальна робота загальноосвітньої середньої школи як чинник формування правомірної поведінки підлітків. *Наука і освіта*. 2026. №2. С. 110-118. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2026-2-13>

3. Коба Л. М. Організаційно-педагогічні умови реалізації технології соціальної роботи з профілактики правопорушень серед підлітків. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2026. № 2. С. 130–135. <https://doi.org/10.12958/3083-6514-2026-2-130-135>

*Статті в інших виданнях, матеріали конференцій:*

1. Коба Л. М. Середовищний та ресурсний підходи в соціальній роботі школи з профілактики правопорушень підлітків. *Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 25 – 26 березня 2026 р.) / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. – 320 с. С. 154-157.*

2. Коба Л. М. Теоретичні засади профілактики правопорушень підлітків у системі соціальної роботи загальноосвітньої середньої школи. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку : зб. наук. праць за матер. V міжнародної наук.-практ. конф. (Лубни, 28-29 травня 2026 р.) / за ред. Я. І. Юрків, Н. О. Островської. Лубни : ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2026. С. 221-227. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1mY6Sa6ALP4At2TF6HHZwFoG-W1rKNyvX>*

## **ABSTRACT**

**Koba L.M. Social Work in Institutions of General Secondary Education as a Means of Preventing Juvenile Delinquency** – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 23 – social work in the specialty 231 – Social work. State Institution «Luhansk Taras Shevchenko National University», Poltava, 2026.

This dissertation deals with the problem of organizing social work in general secondary schools as a means of preventing juvenile delinquency.

The Introduction justifies the relevance of the topic, defines the purpose, object, subject, and objectives; presents the research methods; outlines the theoretical foundations; highlights the scientific novelty and practical significance of the dissertation; and provides information on the testing and implementation of the results obtained.

The scientific novelty of this study lies in the fact that, for the first time in the course of research, the specific features of using social work as a means of preventing juvenile delinquency have been identified; a logical relationship has been established between the effectiveness of preventive activities in general education schools and the extent to which social work is utilized as a tool in this process; the forms and methods of organizing social work in general secondary schools in the context of preventing juvenile delinquency have been further developed.

It has been established that the problem of preventing juvenile delinquency is a complex interdisciplinary phenomenon that requires a comprehensive approach taking into account social, psychological, pedagogical, and legal factors. An analysis of scientific sources has shown that juvenile delinquency should be viewed not only as a legal fact but as a socially conditioned process linked to the specificities of the social development context, the influence of the family, the school environment, and the broader social context. This justifies the need for preventive measures aimed at early risk identification and the development of protective social resources.

The role of social work in the system of crime prevention among adolescents has been substantiated, and its system-forming role within the framework of general secondary education has been demonstrated. It has been determined that social work performs integrative, coordinating, and preventive functions, ensuring the coordination of actions by various prevention actors, the integration of primary, secondary, and tertiary prevention levels, and the continuity of preventive impact. The systematization of the directions, forms, and methods of social work with adolescents, families, and the school environment has made it possible to view social work in general secondary schools as a holistic system of preventive influence capable of responding to various levels of social risk.

A theoretical justification of the social work technology in general secondary schools as a means of preventing juvenile delinquency has been provided. The concept of social work technology has been clarified, and its distinction from models, programs, and methodologies has been defined, which has made it possible to emphasize its procedural, managed, and reproducible nature. The principles and methodological foundations of the technology are substantiated, in particular its humanistic and rights-based orientation, systematic nature, preventive focus, individualization, resource orientation, partnership, and environmental and interagency approaches.

The study has identified the structure and procedural logic of implementing the social work technology for general secondary education institutions, which encompasses the sequential stages of diagnosis, planning, implementation, monitoring, and adjustment of preventive activities. The toolkit for implementing the technology has been systematized, and criteria for its effectiveness have been substantiated, allowing for a comprehensive assessment of changes at the individual, family, and environmental levels. The conditions for the effective implementation of the technology have been identified, related to staffing, organizational, methodological, environmental, interagency, and ethical support for social work in schools.

An experimental verification of the effectiveness of the social work technology in general secondary schools as a means of preventing juvenile delinquency has been carried out. Conducting the diagnostic, formative, and summative stages of the social and pedagogical experiment made it possible to comprehensively assess the initial state, the dynamics of change, and the final results of the formation of lawful behavior among adolescents according to cognitive, motivational-value, and behavioral criteria.

The results of the diagnostic phase of the experiment showed that the vast majority of adolescents in both the experimental and control groups exhibited low or moderate levels of developed lawful behavior, while the proportion of students with high levels was negligible. The virtually identical distribution of levels across the groups confirmed their initial homogeneity and created the necessary methodological prerequisites for conducting the formative stage of the experiment.

During the formative stage, the developed technology for social work in general secondary education institutions was implemented, which involved a systematic, environmental, and resource-based approaches to the prevention of offenses, the integration of socio-pedagogical, educational, preventive, and corrective-developmental measures, as well as the active involvement of resources from the school environment and the adolescents' social surroundings. The implementation of this methodology ensured a targeted impact on the cognitive, motivational-value, and behavioral spheres of the adolescents in the experimental group.

The results of the research and experimental work convincingly confirmed the efficiency of social work techniques in general secondary schools as a means of preventing juvenile delinquency and demonstrated that the goals and objectives of the second section of the study had been achieved.

*Keywords:* social work, general secondary school, adolescents, prevention of delinquency, lawful behavior, social work technology.

## LIST OF PUBLICATIONS ON THE TOPIC OF THESIS

### *Articles in scientific professional publications*

1. Koba, L. M. Technology of social work of a general secondary education institution for the prevention of juvenile delinquency: structure and mechanisms of implementation. Social pedagogy: theory and practice. 2026. № 2. P. 210–215. <https://doi.org/10.12958/1817-3764-2026-2-210-215> [in Ukrainian].

2. Koba L.V. Social work of a general secondary school as a factor in the formation of the lawful behavior of adolescents. Science and Education. 2026. № 2. P. 110-118. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2026-2-13> [in Ukrainian].

3. Koba L. M. Organizational and pedagogical conditions for the implementation of technology of social work for the prevention of juvenile delinquency. Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Luhansk. Pedagogical Sciences. 2026. № 2. P. 130–135. <https://doi.org/10.12958/3083-6514-2026-2-130-135> [in Ukrainian].

### *Publications that further highlight the scientific results of the dissertation*

1. Koba L. M. Environmental and resource approaches in the social work of the school for the prevention of juvenile delinquency. Psychological and pedagogical problems of higher and secondary education in the conditions of modern challenges: theory and practice: materials of the 10th International Scientific and Practical Conference (Kharkiv, March 25-26, 2026) / Kharkiv. national ped. H.S. Skovoroda University. 320 p. P. 154-157. [in Ukrainian].

2. Koba L. M. Theoretical principles of prevention of juvenile delinquency in the system of social work of general secondary school. Science and education in global and national dimensions: challenges, threats, prospects for development: coll. of science work for mother 5th International Science-Pract. conf. (Lubny, May 28-29, 2026) / edited by Ya. I. Yurkiv, N. O. Ostrovskaya. Lubny: DZ "Luhansk National University named after Taras Shevchenko", 2026. P. 221-227. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1mY6Sa6ALP4At2TF6HHZwFoG-W1rKNyvX> [in Ukrainian].